

Auteursrechten in het onderwijs

Verleidelijke plaatjes

Knippen en plakken. Surfen en downloaden. Met het internet vol informatie is het niet moeilijk om je eigen lesmateriaal samen te stellen. Daar zijn regels voor. In het onderwijs mag veel, maar niet alles.

Een leerling komt op school met in de ene hand een dictaat van school en in de andere hand een boekje dat zij kocht in de boekhandel. Het dictaat, met daarop de titel van de bijbehorende kwalificatie en de naam van de docent, bevat exact dezelfde tekst als het boekje. Hier is een nijvere docent heel hard aan het werk geweest om het leren voor de leerlingen wat goedkoper te maken. Aardig maar strafbaar.

Elk weldenkend mens kan begrijpen dat dit niet mag. Bij het overnemen van korte stukken tekst moet je op zijn minst de bron en de naam van de oorspronkelijke auteur vermelden, maar bij grotere stukken kan ook toestemming en soms een vergoeding nodig zijn. Een uitgever zou hier nooit toestemming voor geven.

In het groen onderwijs maken docenten veel materiaal zelf. Commerciële uitgeverijen vinden de doelgroep te klein om voor te publiceren. En docenten vinden bestaand werk vaak net niet goed genoeg voor hun eigen specifieke doelgroep. Dus gaan ze zelf aan de slag. Alle digitale middelen maken het alleen maar makkelijker en leuker om zelf materiaal in elkaar te zetten. Met een klein beetje creativiteit en kennis van de computer maakt een docent al snel iets dat helemaal niet meer lijkt op het saaie getypte dictaatje van vroeger. Precies op maat voor zijn doelgroep en niet duur.

Voor intern gebruik

Maar er zijn valkuilen. Vooral het gebruik van foto's van internet is verleidelijk. Toon Bazelmans, docent Nederlands en maatschappijleer bij Helicon Opleidingen in Eindhoven: "Ik heb alle lesstof en toetsen voor Nederlands en maatschappijleer zelf geschreven en in Livelink gezet. De filmpjes komen van Teleblik, niet van You Tube of Hyves, daar kunnen de leerlingen zelf ook wel aan komen. Alle afbeeldingen zijn eigen afbeeldingen, sommige van Google. Die plaats ik zonder bronvermelding. Het is veel te veel werk om daar achter te komen." Carine Stuurman van het Cita-verde College in Roermond maakte een digitaal beroepskeuzeprogramma voor haar leerlingen. "Ik gebruik ook afbeeldingen van internet, die plaats ik zonder bronvermelding, maar met ctrl + klik is makkelijk op te sporen waar die vandaan komen." De twee docenten weten wel dat bronvermelding erbij hoort, maar het is te veel moeite. En zolang het werk op school blijft, zijn de docenten niet bang voor sancties. "Als we ermee de boer op zouden gaan dan moeten we voor elk plaatje toestemming gaan vragen." Daar begint Stuurman niet aan. Maar waar wordt intern extern? Leerlingen die via een website hun diensten bekend maken publiceren extern. De leerlingen van Joost Meulendijks uit Eindhoven geven in het kader van een beroepsituatie workshops bloemschik-

ken in kasteel Geldrop. Daarvoor maken ze folders die ze in de omgeving verspreiden. Ze schrijven de tekst zelf, maar de afbeeldingen halen ze van internet. Die plaatsen ze zonder bronvermelding. "Dat ga ik ook niet allemaal nakijken, dat schiet zijn doel voorbij", zegt Meulendijks. Maar hij kijkt wel of het een neutrale afbeelding is, of er bijvoorbeeld geen mensen op staan. En hij geeft les over wat betrouwbare sites zijn.

Losse tekst

"Materiaal van derden mag onder bepaalde voorwaarden binnen de onderwijsinstelling worden geëxploiteerd. Het gaat dan om gedeelten van dit materiaal." Dit citaat komt van de site van Kennisnet over auteursrecht (zie link onder aan het artikel). Plaatjes worden gezien als citaten, dus voor intern gebruik op school geldt: toestemming en

vergoeding zijn niet nodig, bronvermelding wel, namelijk de naam van de auteur, titel van het werk of vindplaats, inclusief publicatiedatum.

Een directeur van een hbo-instelling leest een artikel in een tijdschrift. Ze vindt dat al haar collega's dit zouden moeten lezen. Ze maakt een pdf van het artikel en verspreidt het onder haar medewerkers. Mag dit? De Stichting Pro die de auteursrechten in het onderwijs regelt, maakt onderscheid tussen citaat, losse kopieën en een korte tekst. Een citaat is maximaal vijftig woorden. Bij een korte tekst gaat het om een reader die twee of meer (digitale) artikelen bevat tot maximaal achthonderd woorden uit een tijdschrift of krant. Die moet de instelling melden aan de stichting. Deze pdf is geen reader. Het gaat hier dus om een losse tekst. Het hele mbo en hoger onderwijs heeft een regeling getroffen

bij de Stichting Pro, waardoor de directeur een pdf van een artikel mag verspreiden met bronvermelding. Tenzij het blad anders vermeldt. En dat was hier, en bij heel veel andere tijdschriften, het geval.

Zolang het werk binnen de onderwijsinstellingen blijft, zijn scholen niet bang voor sancties. De maker of uitgever van een werk kan een onderwijsinstelling aansprakelijk stellen voor een onrechtmatige publicatie. Hoe groot is de 'pak kans'? Harrie Kootstra is medeauteur van de webquests voor de boomkwekerij (webquest.agriholland.nl). Daarin staan opdrachten voor leerlingen van niveau 2 en 3/4 met artikelen, plaatjes en filmpjes, maar ook met vrachtbrieven en een schema voor het plantenpaspoort. Deze materialen komen van bedrijven. Kootstra: "Mensen mogen uit de webquests en artikelen tot vijftig woorden overne-

men met bronvermelding, en anders moeten ze doorlinken. De nieuwssite van AgriHolland scant elke dag 900 sites, we komen plagiaat dan wel tegen."

Reputatie

Alles zelf schrijven en maken. Dat is de beste manier om problemen te vermijden, meldt de website van Kennisnet. Meulendijks zat in het begin alle vakanties lesstof te ontwikkelen. "Is het werk dan van mij? Of van de school?" In principe komt het auteursrecht van werk dat een docent in loondienst en in het kader van zijn taakomschrijving maakt toe aan de werkgever. Tenzij auteur en werkgever anders overeenkomen. Meulendijks had dus vooraf daarover met de school afspraken moeten maken als hij het auteursrecht over zijn werk had willen behouden. Maar mag de school zijn werk dan ook openbaar maken? Ja, dat mag. Meulendijks mag zich daar tegen verzetten als zijn naam of de naam van het werk onjuist vermeld wordt, of als het werk zodanig veranderd is dat het zijn reputatie schendt.

Dit speelt bijvoorbeeld als het materiaal openbaar gemaakt wordt via Livelink. Dat gebeurt wel met zijn werk. In het begin had hij daar moeite mee. Maar nu ziet hij het vooral als zijn verantwoordelijkheid om goede en aantrekkelijke lesstof aan te bieden. "Het komt als pdf in Livelink, iedereen kan erbij, downloaden en veranderen. Ik denk nu: gebruik het maar." Maar dat mag alleen met toestemming en met vermelding van de naam van Joost Meulendijks. Hijzelf haalt wel eens materiaal van de Educatieve Content Catalogus (ECC) dat hij vervolgens aanpast aan zijn doelgroep. Dat mag. Het Ontwikkelcentrum heeft de filosofie dat kennis geen privé-eigendom is. Het heeft voor bijna alle materiaal de auteursrechten afgekocht. Met een abonnement op de ECC mag elke docent zonder verdere toestemming of bronvermelding in alle vakanties onbelemmerd knippen en plakken. □

Voor dit artikel is gebruik gemaakt van onderstaande sites:
digitaallemateriaal.kennisnet.nl/
 auteursrechten
livelink.groenkennisnet.nl